

**КОНЦЕПЦІЯ БАЛАНСУ РЕСУРСНИХ ПОТЕНЦІАЛІВ ЯК
МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ**

*Воронянський О.В., кани д. іст. наук, професор
Державний біотехнологічний університет*

Сучасна світова політична система перебуває у стані глибокої кризи, яка стає дедалі помітнішою. Це не лише спонукає науковців шукати нові методи дослідження політичних відносин, але й закликає до відмови від концепцій, які не змогли підтвердити свою наукову ефективність при аналізі політичного процесу. Соціальні системи сучасного постіндустріального світу зазнають значних змін. Вони відходять від ринкових механізмів розподілу ресурсів з відкритими можливостями для соціальної мобільності та рухаються до системи, де ресурси і влада розподіляються через адміністративні обмеження та інституційні бар'єри.

У західній політичній думці спостерігається тенденція відмови від лінійного бачення розвитку суспільства, як це пропонували класики на кшталт Гегеля. Натомість вчені все більше звертаються до нелінійних моделей, що підкреслюють важливість конфліктів і соціальних протиріч. Такі підходи розвивалися в працях Теодора Адорно, Іммануїла Валлерстайна, Юргена Габермаса та інших.

У той же час багато українських дослідників досі дотримуються лінійного підходу, згідно з яким суспільство розвивається від тоталітаризму до демократії поступово і передбачувано. Однак дедалі частіше в Україні починають використовувати сучасні підходи, які базуються на урахуванні реалій соціальної конкуренції та нелінійного розвитку.

Ця стаття має на меті стисло викласти концепцію динаміки ресурсного потенціалу комунікаційних мереж соціальних систем. Вона спрямована на аналіз суспільно-політичних відносин з урахуванням конкуренції за обмежені ресурси у суспільствах, де головний акцент робиться на досягненні індивідуальної вигоди. Запропонована методологія ґрунтується на системному аналізі, неоінституціоналізмі та теорії ігор, зокрема, вона враховує принципи нерівноважної динаміки. Ця концепція вже використовується у практичній політології та була впроваджена автором у підручниках і навчальних посібниках при викладанні соціально-гуманітарних дисциплін у школах та університетах.

В процесі еволюції суспільства у ньому виникають різні форми організації, які допомагають підтримувати його цілісність і

функціонування. Основою таких форм є способи розподілу ресурсів і цінностей між соціальними групами, що регулюється через механізми державної влади. Ресурси, будь то матеріальні, інформаційні, культурні чи організаційні, використовуються для розвитку та підтримки соціальної інфраструктури – штучного середовища, в якому функціонує суспільство, і їх обробка та отримання також контролюються через владні відносини.

Коли метою людської діяльності стає не загальне благо, а особистий інтерес, державна влада надає можливість розпорядникам ресурсів використовувати ці ресурси для власної вигоди. Це веде до формування явища, відомого як «владна рента». Оскільки вигода від влади значно перевищує вигоду від ринкових обмінів, сама влада стає об'єктом інтенсивної конкуренції в політичній сфері. Внаслідок цього політичну сферу найкраще аналізувати як багатовимірний простір боротьби між різними групами, які прагнуть контролювати ресурси через державні механізми адміністративного перерозподілу.

Цей простір є динамічним полем сили, що формується під впливом балансу потенціалів різних мереж ресурсозабезпечених груп і їх протистояння з іншими соціальними групами. Політична суб'єктність і статус центрів сили досягаються лише через наявність значних ресурсів і організованість. Організованість передбачає не лише існування певних соціальних інститутів, а й здатність частини суспільства до тривалої колективної взаємодії через ці інститути для досягнення групових інтересів. Оскільки ці інтереси пов'язані з контролем над ресурсами, політичні інститути формуються для управління цими ресурсами і пристосовуються до їхніх змін. Інститути, які не встигають адаптуватися, відмирають або відходять на другий план, як це відбулося, наприклад, із феноменом сюзеренітету в феодальному суспільстві та масовими партіями в епоху постмодерну.

Механізм відтворення влади базується на монополії суб'єкта влади на розподіл критично важливих ресурсів. Якщо у споживача немає альтернатив для отримання необхідних ресурсів, він стає залежним від їх розпорядника і визнає його право на панування. Якщо ж ресурс стає доступним для загального користування, це зменшує його значущість і підриває владні позиції розпорядника. Тому підтримка монополії на ресурси є критично важливою для збереження влади, а підтримка структурної залежності від обмежених ресурсів є ключовим завданням розпорядника.

Структурна залежність виникає через штучне обмеження доступу до важливих ресурсів і можливості їх використання. Соціальні, економічні та політичні інститути визначають правила, за якими члени суспільства можуть використовувати свої ресурси для досягнення важливих цілей. Ті, хто має доступ до ресурсів, часто виявляються

залежними через штучні бар'єри, що обмежують кількість можливих взаємодій для досягнення їхніх інтересів.

Таким чином, владні переваги є цінними, оскільки забезпечують доступ до інших ресурсів – матеріальних, соціальних, культурних і політичних. Влада стає інструментом, що дозволяє зберігати монопольний статус на важливі ресурси. Економічна система постійно формує структуру влади через відносини обміну. Політичні інститути, які формуються під впливом розпорядників значних ресурсів, служать для закріплення особистої залежності і економічного панування. Проголошений принцип рівного доступу до ресурсів і влади в демократичних суспільствах насправді є ілюзією, а насправді існує порядок «обмеженого доступу», що забезпечується ієрархічною системою привілеїв і владною рентою, які підтримують різні елітні групи.

В умовах концентрації ресурсів у руках елітарних груп, адаптація соціальних інститутів до більш жорсткого розмежування соціальних статусів є реальністю, що суперечить принципу лінійного розвитку від несвободи до демократії, закладеному в традиційних підручниках.

Соціальні конфлікти, які виникають у суспільстві, як правило, так чи ынакше пов'язані з доступом до ресурсів. Основна проблема тут полягає в контролі над цими ресурсами, що здійснюється через публічну владу, передусім через державу. Політика стає ареною для боротьби за доступ до ключових центрів влади та ресурсів, що супроводжується постійними конфліктами між різними групами, які мають достатні ресурси для участі у цій боротьбі.

Ці конфлікти, які включають організаційний і інформаційний ресурси, призводять до встановлення певних інституційних правил, що визначають доступ до влади і ресурсів. Ці правила відображаються у державних структурах та правовій системі. Коли відбуваються значні зміни у розподілі ресурсів і сил, це може викликати нові суперечки, які змінюють політичний устрій і права різних груп.

Розуміння цього процесу є важливим для розробки нових підходів до викладання соціально–гуманітарних дисциплін. Використання цієї інформації допоможе створити методології, які сприятимуть формуванню нових спеціалістів, здатних приймати ефективні управлінські та громадянські рішення. Такі рішення можуть допомогти забезпечити сталий розвиток нації та покращення функціонування національної держави.